

I. EDITORIAL

ÎN CĂUTAREA SENSULUI DREPTĂȚII

Notar public **Gina PALADI**

De-a lungul și de-a latul istoriei, omul s-a confruntat cu situații în care *dreptatea* s-a raportat la *conceptul de justiție*. Pe de o parte, oamenii se simt nedreptățiți în evenimentele obișnuite ale vieții personale chiar dacă aceste situații pot fi depășite prin echilibrul emoțional personal, care este o investiție ce consumă capacitatea de a discerne și de a decide. Omul este cuprins de o satisfacție integrală când dreptatea pe care o revendică îi este oferită. Prin urmare, trăim o domnie a legii sau se interferează legea cu anomalii legislative și decizii ce pot afecta temporar sau definitiv viața unui om care se află în fața propriului adevăr?

Vom începe prin a sublinia eșafodajul social, cultural, etnic și politic al unei țări. În cartea „Drumul către servitute”, Friedrich A. Hayek, laureat al premiului Nobel pentru științe economice în 1974, cel care a consacrat renașterea liberalismului clasic în secolul al XX-lea, evidențiază o diferență izbitoare dintre condițiile unui stat presupus a fi liber și cele care sunt impuse de o guvernare samavolnică, principiu cunoscut sub denumirea de „Domnia Legii”. În nuvela distopică „Ferma animalelor” (George Orwell), inițial catalogată ca fiind o fabulă, sunt criticate, lovite direct și fără menajamente indiferența, răutatea, ignoranța, lăcomia și orbirea în fața oricărei intenții bune a omului simplu.

Consecința este *corupția* și disponibilitatea omului doritor de *putere*, de *control*, de a face aproape orice pentru a deține toate „meandrele concretului” pentru a stăpâni masele de oameni care sunt educate spre a-l idolatriza.

Aceasta înseamnă că, în toate acțiunile sale, stăpânirea este sau nu îngrădită de reguli „neschimbătoare”, anunțate în prealabil, care permit să se prevadă cu o certitudine mulțumitoare felul în care autoritățile își vor folosi în diverse situații puterile coercitive, și ca fiecare să își programeze/planifice propriile-i activități/acțiuni pe temeiul acestei cunoașteri. Astfel, F. A. Hayek arată: „Nimic nu diferențiază mai tranșant condițiile dintr-o țară liberă de cele dintr-o țară aflată sub o guvernare arbitrară decât respectarea, în prima, a marilor principii cunoscute sub

numele de supremația dreptului (rule of law). Aceste principii, despuiate de orice detalii tehnice, ne spun că statul, în toate acțiunile lui, este limitat de reguli fixate și anunțate în prealabil, reguli care fac posibilă prevederea, cu o bună doză de certitudine, a modului în care autoritatea își va folosi puterile coercitive într-o împrejurare dată și fac posibilă planificarea afacerilor individuale pe baza acestei cunoașteri. Deși acest ideal nu poate fi atins niciodată în mod desăvârșit, de vreme ce legiuitorii, ca și cei cărora le este încredințată aplicarea legii, sînt oameni supuși greșelii, se desprinde destul de limpede ideea centrală că posibilitatea lăsată organelor executive de a folosi în mod discreționar puterea coercitivă trebuie să fie redusă cît mai mult. Orice lege restrînge libertatea individuală într-o anumită măsură, modificînd mijloacele de care oamenii pot uza în urmărirea țăelurilor lor, dar, în condițiile supremației dreptului, statul este împiedicat să zădărnicească eforturile individuale printr-o acțiune *ad hoc*!

Fiind sigur că puterea statului nu va fi folosită în mod deliberat pentru a-i dejuca intențiile, individul este liber să urmărească țelurile și dorințele lui personale, în cadrul regulilor cunoscute ale jocului¹.

Travaliul inițierii în a înțelege ce înseamnă justiția integrează întreaga istorie a omenirii. Justiția presupune întrebări, demersuri metodologice, viziuni teoretice de discernămînt valoric ce deschid perspectiva unei abordări integratoare a lumii și a condiției umane. Aceasta s-a zămislit din nevoia de a da relevanță teoretică și practică interogărilor cu privire la raporturile omului cu ansamblul universului și civilizația creată de el. Pentru a înțelege justiția este necesar să o înțelegem, ca pe un proces de conștientizare personală a unei „structuri” numită Sine. Iar în această ipostază a felului fiecăruia de a exista rămîne alegerea de a fi drepti sau de a ocoli în mod abuziv și nepotrivit legea. E o procedură care nu generează echilibru, ci haos, dar este în natura ființei umane. De altfel, este în esența ontologică a fiecărei ființe vii.

Trăim într-o perioadă în care nevoia de justiție este mai pronunțată ca oricând pentru că evoluția nu iartă. Nevoile au devenit mai complexe, problemele globale ale omenirii sunt mai complicate, situațiile în care sunt necesare deciziile reprezentă procese rapide de analiză, mutațiile survenite în structura internă a științei și în modalitățile de exprimare artistică evidențiază modul de a explica lumea în integralitatea și dinamismul ei, de a înțelege și de a conștientiza cum este cu putință aventura cutezantă a cunoașterii, de a căuta temeiurile opțiunilor umane în vederea unei vieți demne, trăite în spectrul valorilor culturii și moralității. În alte cuvinte, nevoia de echilibru și dreptate.

A existat de cînd lumea și pămîntul această pornire spre a ne întreba „de ce?”, „care este sensul?”. Și aceasta pentru că „de ce?” este punctul cardinal al întrebărilor existențiale fundamentale ce ne marchează viața de la naștere și pînă la

¹ Friedrich A. Hayek, *Drumul către servitute*, Editura Humanitas, București, 2014, pp. 86-87.

moarte. Vrem, nu vrem, ca o ironie ontologică, suntem condamnați să fim filosofi în fiecare clipă a existenței fiecăruia dintre noi, oamenii. Aristotel, în „*Etica Nicomahică*”, afirmă că omul nu poate fi cu adevărat uman fără a se interoga asupra propriei sale condiții. El nu poate nădăjdi să înțeleagă propriile sale raporturi cu lumea și să realizeze o ierarhie valorică, formele de existență de sine însuși fără un apel la sine².

Nevoia și necesitatea omului de a se afla, de a realiza introspecția onestă în legătura cu sine au mers mai departe prin descoperirea unui element extrem de important al existenței umane: *subconștientul*. Apoi și mai departe: *inconștientul*. Este drept să fim dirijați de ceva ce nu putem controla, dar totuși ne aparține? Intervine ceva ce remarca filosoful Friedrich Nietzsche: „Nicio parte a vieții organice nu este statică. Din prima parte a copilăriei încă, alergăm după putere. Întreaga viață organică se află constant într-o stare haotică și dinamică de creație și de descompunere, de a fi copleșită și de a copleși. Rădăcina copacului care pulverizează stratul de piatră din subsol este voința de putere. Gheața în expansiune care crapă stâncă și redesenează linia țărmului este voința de putere. La fel sporii microscopici ai mușchilor din țiglele de pe acoperișul palatului, ce vor crește sub forma unui burete verde, făcându-i pe slujitori să dea năvală, agitați, cu găleți sau provocând prăbușirea acoperișului sau a regimului. Voința de putere nu doarme niciodată. Ea este dinamica mereu mișcătoare a tuturor relațiilor personale și a tuturor relațiilor dintre grupuri și țări”³.

² A se vedea, pe larg, Aristotel, *Etica Nicomahică*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988.

³ Sue Prideaux, *Sunt Dinamită! Viața lui Nietzsche*, Editura Polirom, 2020, pp. 236, 237. „Senzualitatea și dorința de putere au fost demonizate. Cuvintele «bogăție» și «putere» au devenit sinonime ale răului Creștinismul a transformat negarea dorinței de viață într-o religie. Creștinismul ura viața și natura umană; el a otrăvit lumea, negând realitatea naturii umane, transformând totul în conflictul dintre «trebuie» și «este». Moralitatea născută în sclavie perpetuă sclavia, oferind mereu sens nihilismului celor obidiți. Nietzsche alege în mod intenționat cuvântul francezesc «ressentiment» pentru a descrie fundamentul moralității sclavilor. «Ressentiment» este un cuvânt cu un înțeles mult mai cuprinzător decât «resentiment» sau «gelozie». Este o nevroză, nevoia de a produce durere atât sinelui, cât și celuiilalt. «Ressentiment» descrie poziția resentimentarului căruia îi lipsește puterea (sau a celui care se bucură de această lipsă) de a-și purifica resentimentele prin răzbunare. Și așa, acest ressentiment i-a făcut pe sclavi să-și transforme slăbiciunea în putere, să se «răzbune pe Roma și pe a ei toleranță nobilă și frivolă» răsturnând precedentă moralitate a puterii și a superiorității și înlocuind-o cu superioritatea morală a victimizării și a glorificării celor obidiți. După cum nota Sfântul Augustin, resentimentul e ca și cum ai lua otravă sperând că celălalt va muri”. „Omul s-a luat în stăpânire este capabil să suporte nesiguranța sădită de multiplele perspective ale lui «poate». Odată cu îndrăzneala de a abandona certitudinile, orice idee de rezultat sau de «concluzie» devine depășită. Și astfel «omul superior» sau «supraomul» sau «spiritul liber» sau Ubermensch sau «filosoful viitorului» sau «argonautul spiritului» - spuneți-i cum vreți - este jucăuș. Este un dans pe muzica lui «ce-ar fi dacă?» Conștiința de Sine și conștientizarea lumii care ne înconjoară depind amândouă de ideea că, până la urmă, nu ne înțelegem pe noi înșine, nici lumea. Cel ce privește în abis invită abisul să privească în el. Nu e deloc o poziție confortabilă. Dar vai de cel care nu are curajul de a trăi după

Ne putem întreba dacă ceea ce numim vis este o reflecție a vieții noastre? Pentru că încă nu e limpede ce trăim: o reflexie a realității sau un vis ce ne condamnă la concretism. Și aici apare problematica justiției din perspectiva subconștientului. Cine are dreptate, visul sau celălalt spectru al realității? Renumitul psiholog și psihiatru elvețian Carl Gustav Jung a deschis în mod revoluționar tematica refulării având ca bagaj cognitiv experiența de viață cu Sigmund Freud. Din confruntarea cu inconștientul lui Jung relevăm următorul pasaj: „Din ce mai trăiește omul astăzi? În mitul creștin, s-ar putea spune: «Tu trăiești în el?» a răsunat mai departe întrebarea în mine. «Ca să fiu sincer, nu! Nu este mitul în care trăiesc eu!». «Atunci nu mai avem niciun mit? Nu, este evident că nu mai avem niciun mit». «Dar care-i oare mitul tău? Mitul în care trăiești tu?»⁴.

Tema extrem de intensă pe care o expune Jung este relația justiției cu propriul inconștient. Putem așeza problema și într-un mod mai abordabil. Să ne imaginăm două cupluri de elemente din existența noastră: suflet-spirit și corp-minte. Fiecare dintre acestea are propriile atuuri, însă aceste componente nu realizează că existența lor depinde de existența celorlalte. Mai există și al cincilea element, subconștientul. Este „povara” ce va decide cine câștigă. Este supremul exercițiu de Sine-Cunoaștere și, în același timp, cel mai dificil. Practic, suntem proprii noștri judecători.

În lucrarea sa, „Dialogul continuu”, profesorul Ovidiu Predescu ne spune: „Intuiția, inspirația și imaginația, precum și experiențele interioare de natură mistică, îmi spun că, în esență, viața – nedesăvârșita și tragică viață pământească –, de la naștere și până la moarte, nu este altceva decât un dialog continuu purtat în minte între două conștiințe: conștiința rațională implicată în realitatea înconjurătoare, în lumea sensibilă, care acționează prin gânduri și simțuri, și conștiința spirituală, cea care poate pătrunde în lumea suprasensibilă de unde a apărut lumea noastră, conectându-se la informațiile și energiile din univers.

Conștiința rațională este rezultatul atașării sufletului la corpul fizic, fiind motorul activităților omului pe pământ, lumea materială și formele ei de manifestare neexistând fără cunoașterea rațională, iar conștiința spirituală este rezultatul legăturii dintre suflet și spirit, se situează în exteriorul corpului material și al suportului său spațio-temporal liniar, având ca scop redarea sufletului stării sale primare prin credință și cunoaștere spirituală.

Din această dualitate s-au născut cele mai intime gânduri, vorbele mai mult sau mai puțin inspirate pe care le-am rostit ori faptele bune sau rele pe care le-am

principiul lui «ce-ar fi dacă?» Pentru că atunci ar deveni unul din «ultimii oameni», unul dintre cei pe trei sferturi creștini care se bucură de religia confortului, agățându-se de certitudini depășite. E adevărat că nu există adevăr. Poate”. (Sue Prideaux, *op. cit.* pp. 236, 237).

⁴ C.G. Jung, *Amintiri, Vise, Reflecții* (Consemnate și editate de Aniela Jaffe), Editura Humanitas, București, 2020, p. 205.

săvârșit, dar și posibilitatea de a-mi pune întrebările eterne despre sensul fundamental al vieții”⁵.

Nu există *concluzii* definitive ale propriei noastre existențe, dar există, cu siguranță, ceva încă dificil de definit și de descris, care acoperă în totalitate teritoriul cunoașterii, al convingerilor noastre: credința că ne putem adapta la binele fiecăruia fără să invadăm sufletul unei persoane, ci să-l îmbrățișăm cu prezența noastră, conectându-ne cu sursa care ne oferă opțiunea de a fi drepti sau altfel. Sinele, Lumina care ne călăuzește în mod peren propria noastră ființare și învățare de Sine. Justiția din Sine și pentru Sine. O perspectivă care marchează fuziunea dintre suflet, minte și spirit. Spiritul legii. „Oare ce-ar mai fi de creat, dacă zeii ar exista?” (Friedrich Nietzsche, Așa grăit-a Zarathustra). Rămâne răspunsul provocator pentru fiecare dintre noi: călătoria metaforică spre *terra incognita* a interiorului ființei umane.

Omul a căutat sensul existenței din prima clipă a conștientizării de Sine. Acest fapt, care este inevitabil, a condus în mod implacabil și iminent la efortul istoric de a găsi „ceva” care să-i hrănească permanent existența. În cultura japoneză există un concept denumit „Ikigai”, acel „ceva” care face ca o ființă umană să ofere toate posibilitățile Sinelui să se expandeze spre împlinire, spre armonie cu sursa esențială a întregii manifestări. Acest proces de auto-realizare este ceea ce reprezintă calea, liniștea interioară care desemnează justiția tuturor structurilor ființei umane. O expresie cunoscută din limba română se referă la faptul de „a avea coloană vertebrală”. Evident că aceasta afirmație implică un sens propriu și un sens figurat. Însă, ceea ce ne interesează aici și acum este sensul figurat, adică omul are o anumită atitudine, iar aceasta este aceea de a fi *om drept*.

⁵ Ovidiu Predescu, *Dialogul continuu*, Editura Neverland, București, 2011, p. 17.